

Bogna Lipińska
Wydział Architektury
Politechnika Gdańska

Recenzja: Maciej Motak, *Osiedle Urzędnicze w Krakowie. Urbanistyka i architektura 1924–1942*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków 2018, ss. 350, ilustr.

Publikacja Macieja Motaka zatytułowana *Osiedle Urzędnicze w Krakowie. Urbanistyka i architektura 1924–1942*, jest pozycją wyjątkową, skierowaną do wymagających czytelników, w tym do grona miłośników Krakowa. Zawiera bowiem niestereotypowe, mało znane, a jednocześnie fascynujące informacje o dziejach tego miasta i kształtowaniu jego krajobrazu urbanistycznego w okresie międzywojennym. Autor omawia w książce fakty mniej popularne i w zasadzie do tej pory szerzej nieznanne.

Zaletą monografii jest logiczny i przejrzysty układ tekstu. We wstępie autor uzasadnia wybór tematu, charakteryzuje zakres jego opracowania (czasowy, terytorialny, merytoryczny, statystyczny), omawia dotychczasowy stan badań oraz wskazuje źródła, z których obszernie korzystał. Świetnym przewodnikiem po meritum zagadnienia jest rozdział 1.5. zatytułowany *Układ opracowania*. Już od samego początku daje pojęcie o wysokim poziomie naukowym i merytorycznym publikacji. Cennym rozdziałem jest również 1.6. *Uwagi dodatkowe*, który zawiera swoisty „słowniczek”, ułatwiający czytelnikowi poruszanie się w tekście.

Publikacja została opracowana bardzo starannie, dzięki czemu odgrywa rolę materiału poznawczego – nosi cechy wyczerpującego „raportu” z rzadkich i trudno dostępnych materiałów archiwalnych. Przykładem jest tutaj, bardzo obszerny, rozdział 4. *Architektura Osiedla Urzędniczego 1925–1942. Opis i analiza projektów i realizacji na parcelach TOU od 1 do 78*, który stanowi rodzaj precyzyjnego katalogu. Autor omawia tutaj m.in. projekt, kosztorys oraz konstrukcję jednego z pierwszych domów wybudowanych na Osiedlu Urzędniczym – powstał on w la-

tach 1929–1930 przy ul. Lotniczej 30 (dzisiaj: ul. Raciborskiego 19). Umieszcza też kilka fotografii prezentujących aktualny stan budynku.

Ważną częścią pracy jest rozdział 5.16, w którym autor analizuje architekturę Osiedla Urzędniczego w Krakowie na tle podobnych realizacji w II Rzeczypospolitej m.in. osiedli Warszawskiej Spółdzielni Mieszkaniowej na Żoliborzu, Rakowcu i Kole oraz Osiedla im. Montwiłła-Mireckiego na Polesiu Konstantynowskim w Łodzi. Okazuje się, że „na tle osiedli urzędniczych (i innych) w Polsce międzywojennej krakowskie Osiedle Urzędnicze jest przykładem zespołu o nieco ponad przeciętnych rozmiarach, wyróżniającej się oryginalnością kompozycji, a także o silnie zróżnicowanej architekturze (co wynikało zarówno z braku szczegółowych wytycznych, jak i ze zindywidualizowanej formy realizacji oraz z wydłużonego czasu realizacji)” (s. 306). Rozdział ten jest istotnym walorem przekrojowym publikacji i świadczy o rzetelnym podejściu autora do omawianego zagadnienia.

Swoistą podróż w czasie stanowi rozdział 6. *Zarys przemian funkcjonalno-przestrzennych obszaru Osiedla Urzędniczego po 1939 roku*. Pozwala zrozumieć, jak doniosłe i dalekosiężne znaczenie mają, często pozornie drobne, nieistotne, nieprzemyślane oraz pospieszne decyzje planistyczne dyktowane pseudo-ekonomią paru dekad lat powojennych. Autor ukazuje czytelnikowi ich wpływ na nieodwracalną degradację harmonijnego krajobrazu urbanistycznego miasta. Co jest aktualne również dzisiaj...

Jednym z bardziej atrakcyjnych fragmentów pracy jest opis zasad kompozycyjnych kształtujących lokalny krajobraz miejski w związku z powstawaniem Osiedla Urzędniczego w Krakowie. Został on zamieszczony w rozdziale 2.1.3. *Rozwój urbanistyczny Krakowa w okresie międzywojennym*. Autor omawia tutaj zasady rozplanowania i, ściśle powiązanego z planem osiedla, kształtowania architektury zabudowy. Jest to wręcz wskazówka dla współczesnych urbanistów i przedsiębiorców budowlanych, czyli współczesnych kamieniczników („deweloperów”). Trzeba tu zaznaczyć, że lektura recenzowanej monografii nasuwa przygnębiające refleksje nad zmianami kultury użytkowania przestrzeni, z jakimi mamy do czynienia w dzisiejszej dobie.

Książka Macieja Motaka charakteryzuje się jasnością i precyzją przekazu – bardzo dobrym zabiegiem jest zamieszczenie podsumowania wybranych danych w formie tabelarycznej (tabele 1, 2 oraz 3; s. 288–298). Autor posługuje się fachowym językiem badacza archiwaliów i profesjonalnymi sformułowaniami.

Dużą zaletą publikacji jest bogaty i poznawczo wyborny materiał ilustracyjny. Znakomicie podnosi on poziom edytorski pracy. Komentarze odnoszące się do prezentowanego materiału ikonograficznego, stanowią wartościowy, dodatkowy tekst książki, przybliżający czytelnikowi intencje, opinie i wnioski autora, a także jego osobiste zaangażowanie w poruszaną tematykę.

Sposób zastosowania aparatu naukowego (źródła, literatura), świadczy o wyjątkowo rzetelnym przygotowaniu autora do pracy naukowej, w tym do podjęcia wybranego tematu. Szczególną uwagę zwraca wielość źródeł (czyli oryginalnych jednostek archiwalnych), jako głównej podstawy opracowania tematu. Warto zwrócić tutaj uwagę na tak ciekawą i nietypową pozycję jak „korespondencja między dwoma wybitnymi artystami: malarzem Ludwikiem Misky'm (właścicielem jednego z domów osiedla) i pisarzem Emilem Zegadłowiczem”. Przygotowując monografię autor dotarł również do mało znanego *Dziennika Rozporządzeń [Stoleczno-Królewskiego Miasta] Krakowa* z lat 1921–1939. Wykorzystał pozornie nieistotne notatki i wzmianki, które zostały tam zamieszczone.

Wysoce cenne źródło informacji stanowiły również wywiady z osobami będącymi dawniej, a niekiedy aż do dzisiaj, mieszkańcami opisywanego Osiedla Urzędniczego w Krakowie.

Wyszukanie i analiza tak dużej liczby materiałów źródłowych świadczy o naukowej dociekliwości autora i, co najważniejsze, jest gwarantem rzetelności naukowej omawianej publikacji.

Książkę *Osiedle Urzędnicze w Krakowie. Urbanistyka i architektura 1924–1942* uważam za ważną pozycją naukową wnoszącą nowe treści poznawcze. Jest ona godna polecenia czytelnikom zainteresowanym – nie tylko profesjonalni – historią urbanistyki i architektury a także ciekawym nowych „odkryć” w tym zakresie. Może też być wartościową lekturą dla osób interesujących się historią społeczną i historią pojedynczych losów ludzkich.